Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 45, Nisan 2020, s. 204-213

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/SOBIDER.42694>

Öğr. Gör. Dr. Necla DAĞ

Aksaray Üniversitesi Yabancılar Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi,
necladag02@gmail.com

“SEVENLER YOLU” ROMANINDAKİ KADIN İMGESİNİN FEMİNİST ELEŞTİRİ KURAMI AÇISINDAN İNCELENMESİ

Özet

Burhan Cahit Morkaya, 1937’de yazdığı “Sevenler Yolu” romanında Cumhuriyet’in ilk yıllarında ortaya çıkan modern aile hayatını konu edinir. İş dünyasında tanınmış zengin ailelerin ilişkileri üzerinden İstanbul’daki lüks yaşamın ayrıntılarını verir. Aile kurumunda kadın ve erkek ilişkilerini ele alan yazar, eril bir söylem geliştirerek romanın ilk kısımlarında kadın eleştirisi yapar. Kadının pasif durumdan kurtulup yaşamda aktif rol alan bir birey durumuna geçmesiyle erkek eleştirisi öne çıkmaya başlar. Kadın-erkek ilişkilerinde sorunsal olanın çözümüne yönelik durumları açıklarken kadından yana pozitif bir tutum takınan yazar, dönemin sosyal yapısıyla örtüşecek değerlendirmelerde bulunur. Aile içindeki rollerinden sıkılan bireylerin sürdürmek istedikleri yaşamlardan örneklerle birçok konuya değinen Morkaya, İstanbul sosyetesinin gözde isimlerinden olan Nermin Hanım ile palamut tüccarı Ahmet Melih Bey’in yaşamlarını özellikle merkeze alır. Morkaya, toplumun evlilik, boşanma ve kadına bakışını ortaya koyarken toplumsal ve bireysel bir kadın imgesi çizer. Bu çalışmada kadın erkek ilişkileri örneklerinden hareketle kadına yapılan eleştiriler, feminist eleştiri kuramı açısından incelenecektir. Böylece roman boyunca roman kahramanlarının analizleri yoluyla toplumsal olanın yanında bireysel kadın algısına yönelik eleştirel fikirler ortaya konulacaktır.

Anahtar kelimeler: Burhan Cahit Morkaya, Sevenler Yolu, feminist eleştiri.

EXAMINATION OF THE FEMALE IMAGE IN THE NOVEL “THE WAY OF LOVERS” IN TERMS OF FEMINIST CRITICISM THEORY

Abstract

Burhan Cahit Morkaya is the subject of modern family life, which appeared in the early years of the Republic in his 1937 novel “The Way of Lovers”. It gives details of the luxurious life in Istanbul through the relationships of wealthy families who are well-known in the business world. The author, who deals with the relationships between men and women in the family institution, develops a masculine discourse and makes a critique of women in the early parts of the novel. A woman's passive status and active role in life to get rid of an individual status passes through the male criticism begins to come forward. The author who takes a positive attitude towards women while explaining the situations for the solution of the problematic in the relations between men and women, makes evaluations that coincide with the social structure of the period. The author addresses many issues with examples of the lives that people who are bored of their roles in the family want to lead, and takes the lives of Nermin Hanım, one of the favorite names of Istanbul society, and Ahmet Melih Bey, an acorn merchant. Morkaya draws an image of a social and individual woman while revealing society's perspective on marriage, divorce and women. In this study, the criticism of women based on the examples of male and female relationships will be examined in terms of feminist criticism theory. In this way, through the analysis of the novel heroes, critical ideas about the perception of individual women as well as the social ones will be introduced throughout the novel.

Keywords: Burhan Cahit Morkaya, The Way of Lovers, feminist criticism.

GİRİŞ

Feminizm çokça tartışılan, eleştirilen, tepki gösterilen konulardan birisidir. Bu eleştiriler ve tepkiler feminizm hareketi hakkında yeterli bilgi sahibi olmamaktan veya feminizmin yanlış kavramlarla ilişkilendirilmesinden kaynaklanır. Feminizm denilince baskın, erkekleri kendi emri altında ezmeye çalışan veya erkek düşmanı kadının akla gelmesi, hareketin dayanaksız, amaçsız ve değersiz olarak görülmesine neden olmuştur. Çünkü feminizmin amacı, sebebi ve yapmak istedikleri topluma indirgenerek ifade edilmediğinden toplum ile hareketin savunucuları arasında bir kopukluk oluşmuş, bu kopukluk ise zamanla olumsuz bir tepkiye neden olmuştur. Feminist hareketin ortaya çıkışı ve amacı üzerinden yapılacak değerlendirmeler yanlış algı ve önyargıları ortadan kaldırabilir.

Feminizm kavram olarak “kadınların erkekler karşısında geleneksel olarak değersiz kılındığı ve bu durumun düzeltilmesi gerektiği varsayımından ortaya çıkmıştır”(Nacaroglu, 2010: 34). Kadınları doğurganlık özellikleri nedeniyle eve bağımlı bir yaşamla sınırlandırmaya çalışan, erkeklere dış dünyanın sorumluluğunu ve özgürlüğünü veren toplumsal sistemin sorgulanması, feminizmin esasını oluşturmaktadır. Latince kadın anlamında kullanılan “*femina*” kelimesinden türetilmiş olan feminizm “cinsiyetçiliği, cinsiyetçi sömürüyü ve baskıyı sona erdirmeye çalışan bir harekettir”(Hooks, 2016: 9). Bu hareket, kişisel veya toplumsal

ötekileştirmeyi kaldırmayı, ikili ilişkiler, evlilik, eğitim, iş hayatı, siyasi alan içinde söz sahibi olmayı ve kadın-erkek arasındaki ayırımı sonlandırmayı amaçlar. Kadınlar, erkek egemen toplumda erkeklerin kendilerine çizdiği yönün dışında bir yoldan ilerlemek, kendilerini ilgilendiren olaylarda karar verme mekanizması olarak rol almak istediklerinden ortaya bir tepki koyma ihtiyacı duymuşlardır. Bu tepki, bir hareket olarak 18. yüzyılda “kadın hareketi” olarak varlık göstermiştir.

Kadın-erkek ayrımcılığı ve eşitsizliğine karşı çıkan feminizm; sosyal, siyasal, ekonomik alanlarda eşitliği savunur. Erkekler ile kadınlar arasındaki farklılıkların doğal yapılarından mı yoksa toplum tarafından dayatılan durumlardan mı kaynaklandığı çoğunlukla tartışma yaratmıştır. Bu durumda iki farklı görüş ortaya atılır. Doğacı görüşe göre erkeklerle kadınlar arasında fiziksel ve biyolojik özelliklerinden kaynaklanan farklılıklar nedeniyle toplumsal işbölümü belirlenmiştir. Buna göre erkekler, kadınlardan daha güçlü olduğu için savaşçı olmuşlar ve evden uzaklaşmışlardır. Kadınlar ise doğurganlık özellikleri ve zayıflıkları nedeniyle eve bağlanmışlardır. Gelişmeci görüşe göre ise cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasındaki ilişki zayıftır. Kadınların doğurganlığı dışında erkeklerle aralarındaki biyolojik farklılıkların önemi artık kalmamıştır (Ecevit, 2011: 5). Feminizm, tarihsel süreçteki eğilimlerine göre üç aşamaya ayrılır. Kadınlar, birinci aşamada oy kullanma hakları, ikinci aşamada kamusal alana eşit bir şekilde katılım, son olarak da kadınlara karşı cinsiyet ayrımcılığının ve önyargıların kaldırılması için mücadele etmişlerdir. Kuramsal bir alan olarak “Feminist Edebiyat Bilimi” teriminin doğuşu ise 20. yüzyılın ikinci yarısında (1960’larda) başlamış bir sosyal ve politik harekete uzanır” (Aytaç, 1999: 108). Edebi metinler; siyasi, sosyal ve kültürel unsurlar açısından incelenirken kadın sorunlarının metne yansımaya şekline ve ölçüsüne eğilen çalışmalar, erkek yazarların kadın sorunlarına nasıl eğildikleri üzerine yoğunlaşır. Kadın yazar ve şairlerin eserlerinde kadın sorunlarını dile getirmesiyle birlikte bu alandaki eserlerin sayısı giderek artar. Bu çalışmalar feminist edebiyat kuramının daha geniş bir alana yayılmasına ve disiplinler arası bir iç içe geçişi de beraberinde getirir.

Feminizm, yalnızca kadın sorunlarına eğilmez aynı zamanda kadın ile ilgili kuramları da sorgular. Böylece feminizm çeşitli kuramsal düşünceleri içeren başlıklar altında incelenir. Örneğin Marksist Feminizm, Marks ve Engels’in fikirlerinden beslenerek gelişir. Marksistler, kadınların ezilmesinin nedenini sınıf farkına bağlarlar. “Tüm diğer ezilenler gibi kadınlar da ancak bu sistemden kurtulup sosyalist sisteme geçilince hiç kimseye ekonomik olarak bağımlı olmayacaklarından erkeklerden bağımsız olacaklardır” (Demir, 1997: 19). Radikal feminizm ise toplumun en büyük sorununun bütün kurumlar ve yapılara sinmiş olan ataerkil yapı kaynaklı erkek baskısı olduğunu savunur. Radikal feminizm, ataerkillik kavramını yaygınlaşması nedeniyle erkek üstünlüğü hüküm sürmeye başlamıştır, bu da kadın erkek ilişkilerinde alt ve üst sınıf kavramlarının çıkmasına neden olmuştur. Ataerkil yapının sunduğu güç, erkeği üst sınıfa kadınları ise alt sınıf yerleştirmiştir. Radikal feminizm ile çatışan Liberal feminizm, cinsiyet ayrımına karşı çıkarak her iki cinsin de eşit olduğunu savunur. “Liberal feminizmde esas unsur, kadının erkekle eşit haklara sahip olmasıdır. Bu eşitlik sağlanırsa feminizm amacına ulaşmış sayılmaktadır” (Johanna, 1987: 448). Liberal feministler, Radikal feministlerin savunduğu alt yapı ve üst yapıyı kabul etmezler. En çok savundukları konular da zaten sınıf ve cinsel farklılığının ortadan kaldırılmasıdır. Çünkü bu iki fark ortadan kaldırılırsa tartışılan birçok sorun yok olacaktır. Kültürel feminizmi savunanlar ve liberal feministlere kadının erkekle aynı özgürlük ve eşitliğe sahip olması gerektiği konusunda aynı düşüncededirler. Ancak Kültürel

feministler, kadınların özgür olabilmesi için siyasi koşullarının değil, toplumun kültürel koşullarının değişmesi gerektiğini savunurlar. Temelleri eşitsizliği ortadan kaldırmaya dayanan, kadınlara hak ve özgürlükler talep eden feminizm, kadın sorunlarının temelini ve çözüm yollarını böylece farklı kuramlar açısından ifade eder.

Feministlerin edebî metinlere yaklaşımını “okur olarak kadına yönelik feminist eleştiri” ve “yazar olarak kadına yönelik feminist eleştiri” şeklinde ikiye ayırmak mümkündür. Okur kadın olunca metnin erkeğin algılamasından farklı olacağını ifade eden Moran (2009: 250-251), okur olarak kadına yönelik eleştirinin amacını, “erkek yazarların yapıtlarına kadın okur gözüyle bakarak bu yapıtlarda sergilenen cinsel ideolojiyi, kadın imgelerini, klişe kadın tiplerini saptamak ve bunların feminist açıdan yorumunu ve eleştirisini yapmak” şeklinde açıklar. Moran (2009: 254), kadınların edebî esere okur olarak yaklaşmaları neticesinde kadın eleştirmenlerin erkek yazarların eserlerini politik bir tutumla değerlendirdiklerinin ve eserlerde kadın düşmanlığı, kadının toplumdaki konumu, erkeğin kadına yaklaşımı temlerini irdelediklerinin altını çizer. Kolcu’ya göre (2015: 360), bu eleştiri yönteminin amacı erkek yazarların kaleminden çıkan eserleri, kadın okur olarak okumak ve kadına ait değerlendirmelerde bulunmak, eserlerin temelinde yatan erkek egemen görüşü cinsiyet ideolojisine bağlı olarak açıklamaktır.

Yazar olarak kadına yönelik eleştiride “kadın yazarların, özellikle toplumdaki hemcinslerine ve onların sorunlarına bakışını ve duyarlılığını incelemek ayrı bir önem taşımaktadır.”(Erden 2011: 20). Moran’a göre ise (2009: 259), yöntemin amacı “kadınlığın (biyolojik anlamda) kadın söylemiyle bağıntısını, kadına özgü söylemin özelliklerini belirlemektir. Başka bir deyişle kadınlığın kuramını oluşturmaktır.” Bu yaklaşım “kadına ait ayrı edebî üslûp, ayrı bir edebiyat var mıdır” sorusuna eğilir. Bu çalışmada “Sevenler Yolu” romanı Feminist eleştiri kuramı açısından incelenerek kadını yok sayan, küçük düşüren, ötekileştiren, alt sınıf konumuna iten yaklaşımları ve bunların altında yatan nedenleri okur olarak kadına yönelik Feminist kuram açısından incelenecektir.

1.1. Sevenler Yolu Romanının Feminist Eleştiri Kuramı Açısından İncelenmesi

Toplumsal yapı içerisinde kadının yeri hakkında erkek egemen söylemin ağır bastığı değerlendirmelere sıkça rastlanır. Geleneksel yapı; erkeğin konumunu çeşitli yönlerden güçlendirirken kadını beden, davranış, yaşam gibi kavramlarla birlikte sınırlamaktadır. Ancak bu sınırlayıcı algı günümüzde etkisini yitirmeye başlasa da bazen söylemsel farklılıklarla çeşitli toplumlarda varlığını sürdürebilmektedir. Bu söylem, erkek veya kadın yazarların kaleme aldıkları edebî metinlerde erkek kahramanlar aracılığıyla okuyucuya sunulur. Çağdaş edebiyatta ismi unutulmuş ancak 1920’den 1950’lere kadar oldukça ünlü olan Burhan Cahit Morkaya, Cumhuriyet döneminde eserleriyle ilgi toplamıştır. Morkaya, genellikle zenginlerin şaşaalı hayatını ve bu yaşama özenen orta kesimin duygularını anlatan romanlar yazar. Popüler romanlarında sosyete çevresinde dönen olayları ele alırken geleneksel yapını dışında Cumhuriyet sonrasında yeni bir toplum oluşturmaya yönelik eserler verir. Bu eserlerde Cumhuriyet’in ilanından sonra kadınların kazandığı hakların hayata yansımalarını görmek mümkündür. Romanı Feminist eleştiri kuramı açısından önemli hale getiren ise modern bir toplumun öncüleri olsalar da geleneksel anlayışın etkisini üzerinden atamayan erkeklerin cinsiyet faktörünü kullanarak kadınları ötekileştirmelerini ortaya koymasıdır. Kadın sorunlarının

zengin ailelerinin ilişkileri çerçevesinde işlendiği “Sevenler Yolu” romanında kadınları değersizleştiren söylem, erkek kahramanların davranış ve konuşmaları aracılığıyla aktarılır.

Romanın olay örgüsü üç aşamadan oluşur. Ahmet Melih ve Nermin, İstanbul sosyetesinin tanınmış çiftlerindendir. Ahmet Melih, İstanbul’un büyük tüccarlarından biridir. Yılın birkaç ayı boyunca İzmir’de meyan kökü ve palamut ticareti ile uğraşır. Bu işi bir Yahudi tüccardan öğrenmiştir. Yıllarca bu işi birlikte yapmışlar, daha sonra Yahudi’nin bürosunu Marsilya’ya nakledişi ile kendisi devralmıştır. Dışardan bakılınca imrenilen ve uzun yıllar süren evlilikleri olan çift, Nermin’in doğum günü için yapılan bir toplantıda bütün dostlarını evlerine davet ederler. Elli veya altmış kişilik bir insan kalabalığının bulunduğu bu davette Ahmet Melih’in Nazım Cemal, Mühendis Ragıp ve Avukat Rıza Sedat gibi arkadaşları davette bir köşeye çekilerek kadınlar hakkında konuşmaya başlarlar. Bu konuşmalarda “erkeklerin kadınlar hakkındaki düşüncelerinde yer verilirken burada hiçbir kadının düşüncesi yer almaz.” (Gülendam,2011: 511).Kadınları aşağılayan bir söylemle bazı sınıflandırmalar yapan Ahmet Melih, Nazım Cemal ve diğerlerinin “gençliğini kaybetmiş bir kadının değersizliğini” vurgulayan bu konuşmalarına kulak misafiri olan Nermin, evliliğini ve kendisini gözden geçirmeye başlar. O gece Ahmet Melih’in kendisi ile ilgilenmemesi Nermin’in sevilmediği hissine kapılmasına neden olur. Çünkü yıllarca erkekleri kendisine hayran bırakan kadın, yaşının etkisiyle eski güzelliğini ve etkisini kaybetmiştir. Gençliğinden beri onun peşinden koşan, etrafında dolanan erkeklerin ilgisi azalmıştır. Nazım Cemal, kadını “taze yenmesi gereken bir meyve”ye benzetir. Ahmet Melih’e Nermin Hanım’ın gençliğinde çok güzel olduğunu; fakat şimdi bozulduğunu söyler. Sonrasında kullandığı sözler, Nermin’in sonraki hayatına ve olayların akışına yön verir. “Sevilmek çağını atlamış, çekicilik kudretini kaybetmiş bir kadın eğer bunları yapmazsa erkek için canlı bir felaket olur. Bu kadın artık faydasız, manasız bir yükten başka bir şey değildir ”(Morkaya, 2006: 8) sözleri Nermin’i iyice sarsar. Kimsenin felaketi olmamak için sık duyup da görmezden geldiği çapkınlıklarını rahat bir şekilde yaşaması için Ahmet Melih’i özgür bırakmaya karar verir. Nermin için evliliğini sürdürmesinin bir anlamı yoktur ve boşanma en iyi çaredir. “Sevilmedikten, beğenilmedikten sonra bir kocanın adını taşımaya lüzum” (Morkaya, 2006: 27) görmeyen Nermin, konuşmalara şahit olduğu geceden hemen sonra boşanma davası açar. Ahmet Melih olanlara bir anlam veremez. Karısını memnun etmek için her türlü hediye aldığını ona göre evliliklerinde hiçbir sorun yoktur. Karısının boşanma isteğinin tek gerekçesi olarak genç bir sevgiliyi görür. Önceleri kararsız olan Ahmet Melih, arkadaşlarının etkisiyle bekâr hayatı yaşamak için boşanmaya sekiz ay sonraya ertelenmesine neden olur.

İkinci aşamada Nermin’in boşanma davası üzerine gelişenler anlatılır. İstanbul sosyetesinde şok etkisi yaratan bu boşanmanın işlemlerini avukatına devreder. Aynalara bakıp yaşlandığı için artık değersizleştiği hissine kapılan Nermin, sık sık sinir krizleri geçirince onu muayene eden doktoru sinirlerinin yatışması amacıyla bir seyahate çıkmasını önerir. Nermin Hanım, Viyana’daki dayısının yanına gider; ancak Ahmet Melih Bey ile boşanma sürecinde olduğunu kimseye söylemez. Spor ile ilgilenen bir genç kız olan dayısının kızı Şermin’i yanına alan Nermin İsviçre’ye gider. Şermin, Nermin’i İsviçre’de bir dağ oteline yerleştirerek kış sporları yapmaya teşvik eder. Şermin Azerbaycanlı bir doktor olan Demirhan ile nişan hazırlıkları için Viyana’ya erken döner. Nermin bu süreçte Alpler’de kalmaya devam ederek sporla ilgilenir. Nermin otelde düzenlenen zor bir kayak yarışmasında birinci olur. Bu haberle Avrupa’da ve Türkiye’de çıkan gazetelerde manşet olan Türk kadınına övgüler yağdırılır.

Nermin burada hem fiziki hem de ruhsal bir değişim geçirir. Yaşadığı sorunları ve sarsıntıyı atlatan Nermin için Şermin’in nişanlısı Demirhan’ın kendisine ilgi duyması üzerine başka sorunlar başlar. Nermin’in kaldığı otele gelerek ona olan aşkını itiraf eden Demirhan sonraki süreçte de onu ikna etmek için bir aşk mektubu yazar. Nermin, onun aşkını kesin bir şekilde reddederek Şermin’e geri dönmesini ister. Demirhan bunun üzerine Şermin’le nişanlanır, kısa bir süre sonra düğünleri yapılır. Nermin için bu süreç oldukça zordur çünkü ilk defa bir erkek onu kendisi olduğu için sevmiştir.

Morkaya, romanında çiftin ilk yıllarıyla ilgili bazı hatırlatmaları yaparken daha önce bir çocuklarının olduğunu ve bu çocuğun dört yaşında iken öldüğünü belirtir. Nermin ve Ahmet Melih’in ondan sonra çocuğunun olmamasına özellikle işaret edilmesinin nedeni, Ahmet Melih’in evlilik sırasında ve sonrasında yaptığı çapkınlıklara bir alt yapı hazırlama isteğinden kaynaklanır. Çiftin aşktan kaynaklanan bir evlilikleri yoktur, çocukları da olmayınca alışkanlıktan veya dostluğa dönüşmüş bir ilişki nedeniyle bir arada bulunurlar. Yazar böylece ataerkil topluma göre erkeğin kadına bağlılığını sağlayan iki sebebi de ortadan kaldırmakla erkeğin kadına olan bağlılığını bitirmiş olur. Arada aşk ve çocuk yoksa aile birliğinin devam etmesinin bir öneminin olmadığına vurgu yapılır. Hatta Ahmet Melih’in arkadaşları Nazım Cemal, Mühendis Ragıp ve Avukat Rıza Sedat ona gününü gün etmesini, bekârlığın tadını çıkarmasını tembihleyip bu durumu en iyi şekilde değerlendirmesini isterler. Ahmet Melih Bey, arkadaşlarının söylediklerinden etkilenerek eski eğlencelerine kaldığı yerden devam eder. Arkadaşları ile adada Hâle, Jale ve Piyale adındaki genç kızlar ile beraber olmaya başlarlar. Ahmet Melih Bey, bir süre sonra bir büroda sekreterlik yapan Jale’yle aynı evde kalmaya karar verir. Çünkü evlilik yaşamının sağladığı düzene alışmış olan Ahmet Melih çapkınlığına rağmen düzenli ev hayatından tamamıyla vazgeçemez. Jale’yi kendi iş yerinde yüksek bir maaşla işe başlattığı gibi ona Parmakkapı’da lüks bir apartman dairesi tutar. Evin içini, eşyalarını Jale’nin istediği gibi düzenler. Ahmet Melih’in bir evlilik hayatı sürme isteğine karşın Jale onunla yaşamayı geçici bir ilişki olarak görür ve Ahmet Melih’i bir gençle aldatır. Bu aldatma Ahmet Melih’in yaşadıklarından ders almasını sağlar ve Nermin’in avukatına eşine dönmek istediğini söyler.

Eserin üçüncü aşamasında Nermin’in İstanbul’a dönüşünü ele alınır. Nermin kilolarından kurtulmuş, gençleşmiş ve İstanbul’a daha güçlü bir şekilde döner. Demirhan ve Şermin için İstanbul’daki evlerinden birini açan Nermin, bir gün vapurda yolculuk yaparken doğum gününü acı sözleriyle kâbusa çeviren Nazım Cemal’i görür. Nazım Cemal arkası dönük olan Nermin’e iltifatlar yağdırır. İltifat ettiği kişinin Nermin olduğunu görünce daha önce söylediği sözler ve o an yaptığı hata için utanır. Nazım Cemal bir anlamda güvenini kaybettirdiği kadına itibarını iade etmiş olur. Kendisini yeniden güzel ve değerli hisseden Nermin, Demirhan ile aralarında herhangi bir yanlış anlaşılmaya yol açmamak için kocasına geri dönmeye karar verir. Ahmet Melih ile birlikte evlerine dönerler. Nermin, eski çekiciliğine dönünce tatmin olmuş ve üç-dört aylık tatilden sonra evlilik hayatına devam etmeye karar vermiştir.

Feminist Kuram kadına yaklaşım açısından farklı birkaç başlık altında incelenebilir. Bu Çalışmada okur olarak kadına yönelik feminist eleştiri kuramına göre değerlendirme yapılacaktır.

1.2. Okur Olarak Kadına Yönelik Feminist Edebiyat Kuramına Göre Kadın

Kadın okur olduğunda esere erkekle aynı tepkiyle yaklaşmayacaktır. Kadın okuma eylemini sürdürürken metne kadınsal duygu, düşünce ve kimliği penceresinden yaklaşır. Bu açıdan bakıldığında “feminist kurama göre ataerkil bir gelenekten gelen ve erkek egemen olarak düzenlenmiş hayat, erkeğin dünyayı, nesneleri, olayları algılama biçimiyle şekillenmiştir. Kadın bu dünya içinde bir eşya, bir nesneden farksızdır.” (Kolcu, 2015: 359) Romana bu düşünce ışığında yaklaşıldığında erkeğin kadını cinsel bir meta olarak gördüğü söylem daha netleşir. Nazım Cemal, kadın için “kadın denilen mahlûk taze taze yenecek bir nefis nesnedir. Bayatı mide bulandırır.” (Morkaya, 2006: 6) sözlerini sarf ettikten sonra güzelliğini kaybetmiş kadını süs ya da boyanın bile kurtaramayacağını savunur. Genç kızlardan övgüyle bahsederken kendilerini birer kurt olarak betimler. Dolayısıyla bu kurt iştahlı orta yaşlı erkeklerin gözünde kadın yalnızca erkeğe zevk vermek içindir. Bu zevki veremediği yerde “kadına divanı muhasebat azası gibi kaydı hayat şartıyla bağlanmak zaten doğru değildir.” (Morkaya, 2006: 6) şeklindeki konuşmalarla kadına sadakat ile bağlanmanın gereksizliğini savunurlar.

Bir başka söylemde ise yine Nazım Cemal “kadın balık gibidir, taze taze yenilmeli” (Morkaya, 2006: 6) sözleriyle erkeklerin birkaç kadın ile aynı anda beraber olarak genç kızların baharından zevk alması gerektiğinden bahseder. Ayrıca daha ileriye giderek kadının işe yaradığı dönem olarak 18 ile 28 yaş aralığını belirler. Çünkü bu erkek grubunun cinsiyet ideolojisine göre “erkek yaşlandıkça güzelleşir; kadın ise kötüleşir, çirkinleşir.” (Morkaya, 2006: 7). On iki yıl önce âşık olduğu bir kadınla günün birinde karşılaşan Nazım Cemal, bu kadını facia olarak görür. O kadın için eskiden yaptığı çılgınlıklar için kendinden utanır. Ona göre kadın yıkılmaya başladı mı tamir kabul etmez. Bütün bu söylemlerde dikkat çeken şey kadına bir eşya veya ihtiyaç karşılayan ama ihtiyacı karşılamaya yaramadığında kenara atılan bir nesne gibi yaklaşıldığı açık bir şekilde görülmektedir. Meyve, balık, facia, tamir edilemeyen eşya dışında sönmüş bir nesne ve külçeye benzetilen kadın yaşlanmaya başladığında “iç sıkıcı, yürekler acısı bir mahlûkata” dönüşür. Ahmet Melih ve arkadaşlarına göre bu mevsime geçmiş kadınların tek görevi artık elinden geldikince kocasına arkadaş olmak ve boş yere kıskançlık gürültüleri çıkarmamaktır. Kadın eleştirisinin bu kısmına hizmet eden varlık olarak yine Nermin görülür. Ahmet Melih’in evliliği sırasında zaman zaman yaptığı çapkınlıklar Nermin’in kulağına gelse de, sinir krizleri geçirse de kocasına bir şey sormaz. Yazar eve bağlanmış bir erkeğin çapkınlıklarına kadının ses çıkarmamasını ister. Çünkü o, artık işlevini yitirmiş ve sönmüş bir ruh olarak erkeğe ayak bağı olmamalıdır. Mühendis Ragıp’a göre ise (Morkaya, 2006: 11) “kadınlar yatak odası dışında hiç de lüzumu olmayan mahlûklardır.” Dört erkek konuşmalarını Türk ve yabancı kadınları kıyaslayarak devam ettirir.

“Bizim kadınlar böyledir zaten. En dayanıklısı otuzdan sonra gevşer ve diriliğini kaybeder. Hani ballanmış yumuşamış incir gibi. Fakat bu mevsim çabuk geçer. Ecnebi kadınlar sporla, rejimle bu mevsimi uzatmanın kolayını buluyorlar. Bizimkiler de aksine süsle tuvaletle, boya ile bu çöküntünün önüne geçmeye çalışırlar. Çürük binaya boya fayda eder mi?” (Morkaya, 2006: 9)

Romanın geneline yayılmış olan bu tür konuşmalar erkek bir yazar olarak Morkaya’nın kadını ikinci hatta üçüncü cins varlıklar olarak göstermeye çalıştığı görülür. Ahmet Melih ve arkadaşlarının erkek egemen toplumun kendilerine verdiği hak ve özgürlükleri kullanarak hayatlarını birçok kadın arasında geçirirler. Jale, Hale, Necla ve Mukaddes gibi kadınlar onların cinsel ideolojisine hizmet eder. Ayrıca yazar erkek kahramanın içine düşeceği duruma ortam

hazırlarken kadını suçlayıcı bir tavır geliştirir. Kadın evlilik sürecinde kendine iyi bakmamıştır. Güzel, şık ve varlıklı bir kadın olsa da gençliğindeki gibi değildir. Dolayısıyla kadının konumunun iyi oluşu onun aldatılmasının önüne geçmeyecektir. Yazara göre Nermin’in yaşındaki kadınlara ancak orta yaştaki kadınlardan maddi imkânlar elde etme amacıyla olan genç erkekler ilgi duyabilir. Ahmet Melih’in ilgisiz tavırları, başka kadınlarla olan ilişkileri eşinin yaşı ve kilolarıyla bağlantılı konular içinde işlenerek bu ilişkiler normalleştirilmeye çalışılır. Bunun için de Nermin’in evliliğinin ilk yıllarında bir çocuk sahibi olduğu ancak çocuğu beş yaşında ölmesinden sonra çocuklarının doğmadığından bahsedilir. Böylece bir erkeğin kadına bağlı kalması için gerekli olan iki önemli gerekçe de yıkılmış olur. Nermin artık güzel değildir, erkek karşısında bir ayrıcalık durumu oluşturan doğurganlık özelliği de bulunmamaktadır. Bu durumda erkeğin dışarıdaki ilişkilere göz kırpması doğal hale gelmiş olur.

Yazarın erkek yanlısı söylemi boşanma ve Nermin’in evi terk etmesi sürecinde de belirgin bir şekilde hissedilir. Aldatılan ve hakarete uğrayan birey olarak yine evden ayrılmak ve tüm varlığından vazgeçmek kadına düşer. Aldatan ve kadınları ötekileştiren erkek iken kadın toplumun dayattığı kurallara boyun eğer. Erkek üst yapıyı temsil ederek kadını alt sınıfa itmiş ve cezalandırır. Nermin boşanma sürecinde suçlu taraf olarak görülür, hakkında türlü dedikodular yapılır. Kadın, evden ayrılırken bile erkeğin itibarını düşünmek zorunda bırakılır. Ahmet Melih’in bir aile yaşantısına alışkın olması nedeniyle evini tamamen terk etmesi söz konusu değildir. Bu nedenle bir eve bağlanmadan yaşaması çok zordur. Onu evsizliğe mahkûm eden Nermin’in boşanma isteğidir. Bu yüzden bu evlilikte suçlu olan taraf kadındır şeklinde bir anlayış benimsetilmeye çalışılır. Arkadaşlarına göre Ahmet Melih, otellerde veya dışarıda yaşamını sürdürecektir bir adam değildir; onun bir aileye bağlanmaya ihtiyacı vardır. Yazar, erkekleri bu yöndeki konuşmalarla Ahmet Melih’in destekçisi yapar. Jale ile ev tutmaya kadar gidecek olan durum, bir ihtiyaç haline getirilerek erkek masum gösterilir. Aslında kadın, değersizlik hissine kapılarak eşinin hayatında yerinin olmayışına kanaat getirmiştir. Nermin evden ayrılırken eşini değil, kendisini cezalandırmayı çözüm olarak görmüştür. Çünkü avukatına bıraktığı vekâlet ile eşinin mal varlığından bir şey istemediğini hatta kendisi için yaptırdığı apartmanı da ona bıraktığını yazmıştır. Hâlbuki yazar bu boşanmanın sorumluluğunu kadına yıkmaya çalışırken sık sık Ahmet Melih’in karısını memnun etmek için her istediğini aldığını, onun için lüks bir apartman yaptırdığından bahseder. Dolayısıyla yazara ve erkek kahramanlara göre, kadına alınan bu hediyeler de ortadayken kadının boşanma isteğinin geçerli bir nedeni olamaz. Ahmet Melih de aynı tavırla bu boşanmanın tek bir sebeple olabileceğini düşünür. O da karısının hayatında genç bir sevgilinin olma ihtimalidir.

Feminist kuramın Marksist savunusuna göre ataerkil aile yapısı, sosyal kurallar, kurumlar üst sınıfa teşkil eder. Bu yapı içerisinde kadınlar ise alt sınıfa oluşturur. Çünkü kadınların hayatını, ekonomik gelirini ve geleceğini bu yapılar tayin eder. Kadın alt yapıya mensup olduğundan kadının geleceğini üst yapıyı oluşturan erkekler tarafından belirlenir. Bu duruma örnek olarak Ahmet Melih ve diğerlerinin hayatına giren kadınların geleceği konusu verilebilir. Kadınların ekonomik durumları, oturacakları evler veya gidecekleri mekânlar erkeklerin istekleri ve tasarrufları neticesinde şekillenir. Örneğin Jale daha önce fakir bir semtte oturup düşük bir ücretle çalışırken Ahmet Melih’in isteği üzerine semt ve iş değişir. Yeni, lüks bir ev tutulur. “Sevenler Yolu” romanında Hâle, Jale ve Piyale, lüks bir yaşam sürmek için kendilerini feda eden genç kızlardır. Bu genç kızların çoğu iyi eğitim almış, kültürlü, görgülü oldukları halde maddi ihtiyaçları uğruna bu yola girmişlerdir. Erkeklerin kendilerine tayin ettiği geleceği

yaşamayı kabullenmişlerdir. Aynı durum romanın diğer kadınları için de geçerlidir. Örneğin Şermin Avrupa’da yetişmiş bir kız olmasına rağmen katı kurallı bir aile geleneğini devam ettirmeye çalışan bir ortamda büyümüştür. Nermin, Şermin’i de yanına alarak iki haftalık tatil yapmaya karar verdiğinde Şermin’in annesi kızının ancak iki hafta evden ayrılmasına müsaade eder. Şermin, Avrupa’da yetişmesine rağmen ailesinin katı kuralları ile büyüdüğü için serbest bir genç kız değildir. Evlilikte son kararı ailesine özellikle babasına bırakır.

Nermin’in değişmeye karar vermesi, spora başlaması, yeniden kendisine bakması erkek söyleminin etkisiyle olur. Avrupa’ya gittikten sonra çevresindeki erkeklerin ve özellikle Demirhan’ın ilgisine toplumun kadına çizdiği rol nedeniyle ona olumlu cevap vermez. Kadın kahramanın Ahmet Melih’in itibarını korumak ve namuslu bir kadın profiline zarar gelmesinin önüne geçmek için eşine dönüşü yine bir erkek nedeniyledir. Çünkü İstanbul’a taşınan Demirhan, onu ikna etmek için çabalarını sürdürmektedir. Nermin, avukatı aracılığıyla boşanma isteğinden vazgeçtiğini Ahmet Melih’e iletir. Şermin’in evliliğinin devam etmesi için böyle bir karar verir. Avukatları onları yeniden bir araya getirir, akşam yemeklerini evlerinde yemek üzere evlerinin yolunu tutarlar. Romanın sonu okuyucunun beklediği şekilde sonlanmaz. Kadının ayrılık konusundaki tüm kararlılığı, toplumsal ve ataerkil yapının yönlendirmesi sonucunda kırılmaya uğrar. Zaten hem fiziki hem de psikolojik olarak duyuma erişen kadın, gücünü kaybettiği evine daha güçlü bir şekilde dönüş yapar.

SONUÇ

Cumhuriyet döneminin önemli yazarlarından Burhan Cahit Morkaya, Sevenler Yolu romanında erkek eleştirisi yoluyla kadını yok sayan, küçük düşüren ve yaşlanması nedeniyle gereksizleştiren bir söyleme yer verilir. Değersizleştirilen kadının erkeğin her türlü hatasına göz yumması bir mecburiyet şeklinde dayatılmaya çalışılır. Romanın neredeyse tamamına yansıyan bu tavrın kadının evde ayrılmasıyla birlikte değişikliğe uğradığı görülür. Kadın evdeki eşyalar ve şatafat içerisinde silikleşen, her şeyi kabullenen, aile birliği yıkılmasın diye farkında olduğu yanlışları görmezden gelen kişi konumundan çıkar. İlk bölümler feministlerin eleştirdiği, ortadan kaldırmaya çalıştığı kadına yönelik olumsuz yaklaşımın örnekleri uzunca verilir. Kadın, değersiz, erkekle eşit olmayan bir konumdadır. Bundan sonraki bölümler ise feministlerin kadınlar için yapmayı planladıklarının gerçekleştiği bölümlerdir. Kadının kendi ayakları üstünde durmayı başardığı, onuru ve mutluluğu için çaba harcadığı bir canlı yaşam başlar. Eve hapsolmek zorunda olmayan kadının tek başına başka ülkelere yolculuk yapması, vücudunu forma sokmak için spora yönelmesi ve toplum içinde saygı görmesi yazarın önceki tavrının değiştiğini gösterir. Çünkü yazar; daha önceki bölümlerde kadını kötüleyen, aşağılayan söylem yerine Türk kadınının spor, güzellik ve görgü kuralları açısından gazetelerde haber olacak kadar iyi olduğunu vurgular. Ataerkil toplumun kadına çizdiği sınırlar böylece kaldırılarak kadının yerle bir edilen gururu, kadına övgü şekline şeklinde değiştirilir. Ayrıca geleneksel yapının kadını sınırlayıcı etkisini aşması gerektiği, spor, sanat ve toplumsal yapı içerisinde erkekle aynı konumda olması gerektiği fikri Cumhuriyet’in ilk dönem ideolojisi olarak aşılarmaya çalışılır.

KAYNAKLAR

- Brenner, Johanna (1987). “Feminist Political Discourses: Radical Versus Liberal Approaches to the Feminization of Poverty And Comparable Worth”, *Gender and Society*, Vol. 1, No. 4, December, s. 447- 465.
- Demir, Zekiye (1997). *Modern ve Postmodern Feminizm*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Ecevit, Yıldız (2011). *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Erden, Aysu (2011). *Türk Edebiyatında Kadın Yazarlar (Kötücüllük-Cinsellik-Erotizm)*. Hayâl Yayınları, İstanbul
- Gülendam, Ramazan (2011). *Unutulmuş Bir Romancı Burhan Cahit Morkaya*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Hooks, Bell (2016). *Feminizm Herkes İçindir*. İstanbul: Bgst Yayınları.
- Kolcu, A. İhsan (2015). *Edebiyat Kuramları*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.
- Moran, Berna (2009). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Morkaya, Burhan Cahit (2006). *Sevenler Yolu*. İstanbul: Kenan Basımevi ve Klişe Fabrikası.
- Nacaroglu, Derya (2010). “Feminist Yönetmen Bemberg’de Anne-Kız İlişkisi”. *Global Media Journal*, Cilt: 1, Sayı: 1, s. 34.